

UNITÁRIUS KÖZLÖNY.

A VALLÁSOS ÉS ERKÖLCSÖS ÉLET ÉBRESZTÉSÉRE

KIADJA A DÁVID FERENCZ EGYLET.

Szerkesztik: Nagy Lajos és Boros György.

Megjelenik havanként egyszer. Ára egy évre 1 frt 20 kr. Jelen szám ára 25 kr.

A tavaszhoz.

Csak borong még, ritkán derül,
Máskor oly szép homlokod,
Megjött tavasz, ha már itt vagy,
Embereld meg immár magad:
Üzd el a bűt s gondokat!

Szélszaggatott palástodból
Szorítsd ki már a nedvet
S mint a gyermek, kit megverték
Ha kisirtad felhőszemed:
Nyerd vissza vidám kedved!

Vidám mosolyt várunk tőled,
Nem ily borongó arczot;
Hagyd a gondot, a bánatot,
Nem találnak hozzád azok:
Mutass mosolygó arczot!

Légy vig, a mint illik lenned
Lám a mező, bércz és völgy
Már régóta várnak arra,
Hogy jó kedved egy mosolya
Megadja az ébredőt.

A lágydalú kis csalogány
Azért még oly szóttalan,
Mert nem látja, hogy a galyak
Növelnék a zöld lombokat:
Az erdő még lombtalan!

Duzzadt keblü rügybimbócskák,
Dalra kész madárajak,
Nyomott kedély, borus lélek
Tőled vidám mosolyt kérnek:
Engedj e sok ohajnak! . . .

Szász András

Márczius.

Szántsatok magatoknak új ugarat,
és ne vessetek a tövisekre. Jerém. 4.

Az alakuló unitár. egyház jelmondata.

„Akarjuk, hogy az apostoli hitforma legyen a mi hitvallásunk. Mind azért, mert az az isten örök igéjével megegyezik; mind azért, mivel azon tudomány összegét magában foglalja, mely az üdvösségre szükséges s mert hitünk benne megnyughatik“, e szavakkal lép a Tordán egybegyült erdélyi papság a vallásújítás legmerészebb ösvényére 1566 márczius 15-én.

1566 márczius 15-e a józan ész és lelki szabadság örök emlékü első megnyilatkozása. És azóta mindig nevezetes marad a márczius hónap az unitárius egyház történetében.

1568 márczius 8—18. napjain foly le a gyulafehérvári tiz napi disputatio, mely sziklára építi fel a megalakult új egyházat. E disputatio hatása alatt maga az uralkodó fejedelem is hozzájuk hajlik. Tanácsosai és a főrangú nemesség a szabadelvű valláseszmék zászlója alá szegődnek s a lelkiismeret szabadságát még ugyanazon évben az országos alaptörvények közé iktatják.

Am fordul egyet a világ s a merészlelkű alkotás viszontagságok hosszas tűzpróbáján megy csakhamar keresztül.

1571 márczius 14-én meghal a nemesen gondolkozó fejedelem s a magyarvérű királyok sorát magával örökre sirba viszi. Az emléket sirató unitárius költőként:

A koronás fők közt első volt s tán az utolsó

Akkoriban, a ki e tiszta hitet követé.

Föltámad erre a fölbátorult reactio. Uralomra jut s a jezsuiták fekete hada hozzá lát az előbbi évtiz porba döntéséhez.

1571 végén már cenzurával nyugözik le a szabad sajtót; elfojtják az eszmék termékenyítő hullámsását. 1579-ben meg eret vágnak a hiten és lelkiismereten: mint újítót, börtönre kárhoztatják Dávid Ferenczet. S magának az unitárius egyháznak, mely a helyett, hogy letörpitse Istent az emberek közé, az ember lelkét emelte fel Istenéhez, e vakmerő vétkéért kétszáz éven keresztül kellett vezekelnie: inségtől és mesterséges sötétől környezve hanyatlott napról napra mind jobban az enyészet felé.

A XVIII. száz elején a haldokló Habsburg-ház az „arianus eretnekség“ kiirtásával akarja föltenni a koronát népboldogító törekvéseire. 1716 márczius utolsó napján megfosztja az unitáriusokat a kolozsvári székesegyházról; egy füst alatt fölégeti a kincseket érő könyvtárt és elragadja az újonnan szerzett sajtót. 1718 márczius utolsó napján elfoglalja a piaczsori főiskolát s kezét tesz az üldözött egyház falvaira és földeire. 1741-ben az unitárius követet az igazhitű Bécsbe még csak hódolatra sem bocsátják fel.

Azonban a jezsuitáknak mihamar leáldozik diadalmas napjok. Szemben a protestáns poroszokkal a kath. Ausztria megérzi a jezsuita nevelés erejét s rövid uton kiad előbbi nevelőin. Az unitáriusok föllélekzenek. Majd jön a József császár türelmes kora, reá a francia forradalom. Európa fölött föltetszik a szabadság, egyenlőség és testvériség szép piros hajnala. A mély álomból ébredező Erdélybe a tavaszi reggel friss áramlata csap be a kétszáz éves sötét éjszaka után. S fölhangzik most újra a munkára hívó régi jelszó: Szántsatok magatoknak új ugarat és ne vessetek a tövissekbe!

Ámde hol van az „új ugar“, midőn a kifosztott és elhagyatott egyház alig egy talpalattnyi földet nevezhet magáénak? S hol van a munkás nép, mely törhetetlen erőt érez magában feledni az elveszett multat s csak azért munkálni a jelent, hogy megnyerhesse a reménnyel biztató jövőt?

És im az egyetlen egy Isten segítségére jön az ő egyedül való népének. Támasztott férfit Izraelben, ki lehajol az elárvult egyházhoz, hogy az egyház magasra emelje ki őt s megdicsőítse örök dicsőséggel az ő nagyjai között.

Felső-zsuki Suki László e sorok napvilágra jötte előtt éppen száz évvel 100,000 frttal lett az unitárius egyház jobb jövőjének örök emlékü alapvetője.

1792 márczius 11-én szünt meg Suki László halandó lenni. 1792 márczius 11-e az unitárius egyház életében egy gyász korszakot zár be a megpróbáltatások, a halállal vívódás küzdelmes korszakát.*

A Suki-nemzetség sirboltja felett 1792 márczius idusán lefelé fordított szövétnek egy újabb fényes korszaknak lett világító fáklyája. Boldog ő, hogy családja nevét nem hagyta elhomályosodni, hanem a legnemesb áldozattal tette örökragyogóvá. És boldog az unitárius egyház, hogy ez áldozat tűzétől újabb meg újabb lelkek gyuladnak nemes lángra. A Suki és Horváth, Augustinovich

* Márczius 11-dike a gyászos korszakot bezárta s márczius 15-dike a fel-támadás napja lett, meft a Suki nagyszerű alapítványáról szóló végrendeletet az E. K. Tanács 1792 márczius 15-én olvastatta fel és léptette életbe.

és Konez, Maróthi, Jobbágy és Rédiger, Kovács, Derzsi és Szabó nevek élni fognak a szivekben, valamig a szabadelvű vallászméknék egy barátja él a szabad Erdély földén.

Kanyaró Ferencz

Dr. Berde Áron.

(Szül. 1819-ben, meghalt 1892-ben, január 25-én)

(Arczképpel.)

Hervad már ligetünk, díszei hullanak,
Tarlott bokrai közt sárga levél zörög.

Oly rohamosan szedte áldozatait egyházunkban a beállott új esztendő, hogy éppen nem esoda, ha a költő őszi hangulata fog el s búsongva, csüggetegen fogjuk kezünkbe a tollat. Még nem szünt volt meg a fájdalmas jaj ajkunkon Kovácsi Antalért, kinek nemcsak életét, hanem munkásságát is oly állandónak hittük s már Debreczenből a puritán jellemű egyházalapító Szabó Józsefről, Gernyeszegről a csak most köri gondnokká választott, erős, munkás derék férfi Gálffy Sándorról hozta a halálhírt a táviró. Egyidejűleg halt meg a jeles férfiakkal az egyház egykori kitűnő vezérének Kaali Nagy Eleknek özvegye Kolozsvárt, özv. Gálffy Sándorné Székely-Udvarhelyt stb.

És midőn azt hívők, hogy fájdalomaink árja már elérte netovábbját, ime az egyház egyik világi feje Dr. Berde Áron is búcsuját veszi. Legyenek e sorok emlékének szentelve!

Berde Áron a laborfalvi székely nemes Berde-család sarja volt. A székely unitárius ifjak módja szerint a falusi iskolából Székely-Kereszturra s onnan Kolozsvárra az unitárius gymnasiumba ment s ott végezte tanulását. A mint Dr. Brassai, egykori tanára, e lap mult számában írta, az osztályokban Kovácsival együtt versenyeztek, de a többi felett messze állottak. Berdét az ekkor kitűnt élénk felfogás és nagy szorgalom egész életén át kíséri. 1841-ben a korondi zsinaton akademitának választatik, egy évet peregrinál az ekkor zsinatban s két évet Berlinben tölt s ezt követőleg Kolozsvárt lesz tanár az unitárius főiskolánál. A kolozsvári főiskolának Brassai Sámuel a vezér szelleme s az ifju tanár, ki belépett, erős munkát kellett hogy végezzen. Berde a természettudományok tanára lett. Már 1847-ben egy könyvet ad ki külföldi tanulmányai alapján „Légtüneménytan“ czim alatt s 1848-ban lefordítja és kiadja a „Kémia iskoláját“, mely 2-ik kiadást is ér. Abban az időben szá-

mot tevő munka volt mind a kettő. Irodalmi munkássága elismeréséül 1858-ban a M. T. Akadémia I. tagjává választatik.

Hírlap-irodalmi munkásságot is sok irányban folytatott. 1846-tól kezdve szerkesztette Takács Jánossal a „Természetbarát“ot 3 évig, az ötvenes évek elején a „Hetilap“ot s ezt követőleg (1856–59-ig) a „Kolozsvári Közlöny“ politikai lapot.

Magán nevelő intézetet állított a forradalom alatt.

Egyházában tanárságával együtt kezdődött szereplése. 1845-ben az akkor még gyakorlatban volt zsinati szigorlat elnökévé ő neveztetik ki, mely alkalommal egyszersmind egyházi szónoklatot is tart. A főiskolai tanárságtól 1863-ban megválnak s a kolozsvári jogakadémia tanára lesz s 1872-ben a kolozsvári egyetem tanárává neveztetik ki. Ugyanott ő az első rector.

Az 1876. évi árkosi zsinaton egyháza azzal tünteti ki, hogy főgondnokká választja. Ezt a két nagy tisztet és méltóságot 1890-ig vitte. Ekkor szélhűdés érte és rázta meg az erős férfit, de a munkától nem tudta teljesen visszatartani. Bár gyenge és beteg volt már, egyetemi előadásaira felment és azokat rövid ideig folytatta, ámde a kész lélek mellett erőtelen volt a test. Végül nyugalomba vonult s kedvelt szucsági jószágán igyekezett fellelni a foglalkozást. Mintegy félévvel halála előtt nála voltam. Jóízű humorral beszélt el külföldi útazása némely viszontagságát. Emlékező tehetsége meglepő volt ekkor is.

Az utóbbi időben gyengülni kezdett, mignem végül csakhamar követte „Anti“ barátját, kivel együtt kezdette az életet, s úgy látszik együtt is akarta bevégezni.

Mindkettőjük felett Ferencz József püspök mondott megható búcsu imát. Ő érezte leginkább, mily erős oszlopok dőltek ki mellőle. Vajh támad-e férfi sorainkból, ki meg tudjon futni oly hosszú pályát s arról annyi előnyt áraszson egyházára, mint Berde Áron tevő?!
B. Gy.

Társadalmunk bajairól.

Tisztelt olvasóim!

A Dávid Ferencz-Egyletben, a mely Egylet, úgy látom közelebbi atyafiságban áll az „Unitárius Közlöny“-nyel, két ízben volt szerencsém felolvasni „a társadalom némely bajairól“. Most már

---

* Kovácsi Antal.

megfordítom a dolgot, s az „Unitárius Közlöny“ utján a tisztelt közönséget teszem felolvasóvá. Én az igaz nem fogom hallani sem a tisztelt asszonyságok kedves, s az enyémnél bizonynal bájosabb hangját, sem székely atyámfiak okoskodását, de nekem az elégséges, ha tudom, hogy helyet cseréltünk s önök próbálják meg, mire tudnak menni azzal a sok bajjal, nyomorusággal és veszedelemmel, a mely minket mindnyájunkat körülvesz nemcsak itt a városban, hanem ott a falukban is. Még arra is vágyom, hogy egyszer a tisztelt hallgatóság legyen a felolvasó, mert csak így remélhetem, hogy vége lesz a felolvasók nagy részét sújtó ilyen vádagnak: „jaj, beh hosszú volt“, „jaj, beh unalmas volt“, „köztünk maradt szó legyen, én bizon csak becsületből hallgattam“ stb.

A tisztelt olvasó dolga még így is könnyebb lesz, mint a „felolvasók“-é, mert hát önöknek az írás nehézségeivel sem kell küzdeniök. Mig mi nagy nehezen betüzzük ezt a roszt kézírászt, önök kényelmesen pillantanak végig a szép kerek, nyomtatott betükön. Nem bánom, hogy így van! Tessék csak elővenni s olvasni s itéljenek, nincsen-e igazam azokban, a miket elmondok, s ha már én az íráson tulmenni nem tudok, önök találják ki, hogyan lehetne elenyésztetni ezeket a bajokat.

Az erkölcsi predikáció nem valami hálás vállalkozás s a ki erre vetemedik, két eshetőség előtt áll: vagy unalmas a felolvasás s hallgatói a faképnél hagyják, vagy pedig a hallgató nem szivesen foglalkozik az erkölccsel s ekkor is ő szokik meg. Hogy ennek a veszélynek kitéve ne legyek, ünnepeylesen jelentem ki, hogy éppen nem erkölcsi predikációt akarok tartani, midőn korunk és társadalmunk némely bajaira rámutatni kívánok s ezek ellen való küzdelemre a rokonlelkek szövetségét keresem.

A velünk született, bennünk létező erkölcsi érzék az a természeti szózat, melynélfogva különbséget teszünk cselekedeteink között úgy, hogy némelyeket mindig helyeseknek tartunk, másokat mindig rosszaknak; ez az erkölcsi törvény. Ennek sugalmára dicsérjük a szerény, őszinte, igazságszerető, jótékony, mértékletes, munkás, vallásos s egyéb, jónak tartott, tulajdonsággal bíró embert; ellenben undorral fordulunk el a dölyfös, hazug, igazságtalan, önző, roszt szívű, kicsapongó, dologtalan, hálátlan és vallástalan embertől.

A népeknek éppen úgy, mint az egyéneknek meg van a jellemük és vérmérsékletük, meg vannak szokásaik és hajlamaik, érzületük és indulataik, hangulatuk és szeszélyeik, természetes és erkölcsi betegségeik és gyarlóságaik.

A nép és korszellem sajátságaiból szükségképpen keletkezik a divat.

Minden kornak, minden szépnek meg vannak a maga különös szokásai, sajátságos izlése, kedvteléseik és szeszélyei. A mi a

művészetben a stílus, az a ruházatban s a társadalmi szokásokban a divat. Ámde azért, mert a divat a szép és a kor szelleméből támad, még éppen nem következik szükségképpen, hogy ennek okvetlen jónak és szépnek is kell lenni.

A divat a műveltségnek szükséges következménye, melyet viszont elősegít. A műpar bámulatos fejlődését a divatnak köszöni; a divat nemesíti az izlést, fejleszti a szép iránti érzéket.

De ha a divat elfajul, erkölcsrontó hatása talán károsabb a társadalomra nézve, mint valamennyi lehető előnye. A divat éppen nem áll annyira kritikán felül, vagy azon alul, hogy ne lenne megengedve, sőt érdemes még a mi viszonyaink között is, hogy azt kissé bírálat alá vegyük.

A divat a természetes szükségtől, a nép eredeti sajátságaitól rendszerint függetlenül, mint egy szeszélyből támad s legtöbb esetben mások együgyü utánzásánál, tehát majmolásnál nem egyéb.

Csak kivételesen van a divatnak komoly alapja, például a nemzeti viselet elterjedésében, de legtöbbnyire benső ok nélkül keletkezik az. Sokszor egészen a véletlennek köszöni születését, mint az ismert eset is mutatja, mikor egy fővárosi fiatal ember vidéken bálba ment s tudta nélkül nyakravalója úgy csuszott félre, hogy a csokor oldalra került. A vidéki dandy ezt látva, azt hitte, hogy ez a legújabb fővárosi chic, nehogy tudatlanoknak tűnjeneek föl, egyenként eltünezedeztek s titokban nyakravalóikat mind félre fordították. A divat önkénytelen kezdője csodálkozott rajta legjobban, kivált a mikor ugyanezt a hölgyek is kezdték utánozni. Ma már férfiak és nők csokrukat ismét elől viselik.

Éppen ily véletlennek köszöni születését az a divat, hogy a mellű a nyakkendő valamelyik oldalába tűzessék, csak nem a közepébe. Ezt egy oly fiatal ember okozta, ki egyszer nem a tükör előtt tűzte be a mellűjét s így helyét elhibázta.

Nem kevésbé ártatlan az a divat, mikor a nők halántékaikat hajcsigákkal ragasztják tele, vagy homlokukat, a gondolat székhelyét, lefésült hajfüggönnyel borítják be, de talán még sem annak jeléül, hogy a szép tulajdonosnő ott nincs otthon. De hát vannak, a kik ezt szépnek hiszik, senkinek másnak, legfelebb maguknak ártanak vele.

De nem minden divat ily ártatlan ám! a legtöbb, ok nélkül, sok pénzbe kerül, sok pedig a jó izlésbe ütközik, azonban mihelyt divat, már szükségképpen szép is.

Nem abban áll a nőnek ékessége, ha azt emeli ki, a mi nincs, vagy azt leplezi el, a mi van, ha ez által tetszetősebbnek is képzei magát. Pedig nemcsak nem lehet rossz neven venni a nőknek, ha magukat csinostják, sőt a nő, a ki előtt közönyös, hogy másoknak tetszik-e vagy nem, a nő valódi hivatásától nem kevésbé van tá-

vol, mint az a szivtelen kaczer, kinek egyetlen törekvése, hogy tetszék.

Öltözködják a nő tetszetősen, akár fiatal, akár öreg, bocsánat! úgy akartam mondani kevésbbé fiatal, — akár szegény, akár gazdag, de mindenik gondoljon arra, hogy nem a fejére rakott szösstorony, nem a szalag és csipke halmaz, nem a különféle pótlékok s nem az ölnyi uszály adja a szépséget, ez legfellebb a kereskedő és divatárusnő élelmességét és ügyességét hirdeti, — hanem az izléses összhang.

A divat tulzásai sok áldozatot kívánnak, sokszor anyagi és erkölcsi romlást okoznak. A divat rabjai izléstelenül kapkodnak a legfehérebb után, csak hogy a képzelt hatást megtegye; hogy ez kedélyvilágukat tönkre teszi, az eszökbé nem juthat. Csak a különöség iránt bírnak érzéssel, kedélyük eltompul, vágyaik fékteleneké, szenvedélyeik korlátlanokká lesznek. Ilyeneknél a sziv alig állandóbb és tartóbb, mint a sok külső czafrang.

Az okos és szende nő (s itt mindenik az) tud tetszeni nagy fölszerelés és gépezetek segélye nélkül is jó szive és nemes lelke által. Jól tudja ő, hogy önmagának, de a társaságnak is tartozik vele, hogy a külsinra cziczoma nélkül gondot fordítson s első sorban otthonában se feledkezzék meg erről, mert: a mely róza a tőnek disze, disze az a kertnek is!

Trefort írta egykor „ha a nők a divat és rongy-luxus zsarnoksága alól magokat emanczipálni tudják, és ismét házi asszonyoknak és anyáknak, nem pedig, hogy más szóval ne éljek, művésznőknek fognak neveltetni — akkor új élet hajnala támad a család egén.“

Dr. Haller Károly.

A Passio-kérdésről.

A negyvenes években — s azon innen is — főtanácsi tanácskozások tárgya volt az a kérdés, hogy vajjon a Passió éneklése megmaradjon-e az istentisztelet tényezői között, vagy eltörlődjék? Ez a kérdés annak idejében nagy port vert fel s valóságos lázba hozta volt főleg az illető érdekelt köröket: papokat, mestereket és ekklézsiákat.

Szerintem a régi intézmények palástját csak illő tisztelettel szabad meglebbenteni. Sok esetben a régiség már önmagában a legnagyobb bizonyíték valaminek életrealitása mellett. Régi évszázak és évezrek történelmi és mythikus alakjai az idő haladásával rendesen nőni és nem apadni szoktak. A biblia régi eredetében van tekintélyének egyik fő oka. A régi intézmények felett

csak tisztelettel teljes higgadtsággal szabad ítéletet mondani és dönteni még abban az esetben is, ha netalán tévedésen alapulnának is.

Ezen észrevételek előrebocsátása után térjünk a dologra.

Mi az a Passio?

Jézus Krisztus élete utolsó 4—5 napjának s szenvedéseinek a története, az evangéliomi elbeszélésekből összeállítva.* Jézus Krisztus pedig a világtörténet legnagyobb és legrokonszenvesebb tragikai hőse. Annyi között egyetlen egy sincs, kinek élete, cselekedetei és bukása oly mély hatással lenne reánk, mint az övé. A bűnös földön és emberek között mennyei birodalmat akart létesíteni, melyben egyetlen törvény uralkodjék: az önzetlen és tiszta szeretet. A romlott világ büzhödt tengerén egy mózesi vesszőcsapással utat akart nyitni, melyen az apály tartama alatt tanítványait átvezesse az új birodalom megalapítására és berendezésére. De a tenger külső okokból hirtelen összecsapott feje felett. Önmaga lett az áldozat.

Ezen hős halálakor maga a ragyogó nap is homályba borult, s bánatos szemekkel nézett a megmozdult és a halottakat önmagából kihányó földre alá.

Ez az eset mélyen kellett hogy érdekelje a tanítványokat. Az első 3—4 száz alatt alakja akkorává nőtte ki magát, hogy egyenesen magának az örök üdvességnak és a mennyországnak lett királyává. A töviskoronától megszurdalt homlokát, véres halántékait örök ragyogásu gloria fény vette körül. A népek milliói ezen tragikai hősnak eszményi alakját hordozták és hordozzák körül ma is világhódítási célból, — nemcsak, hanem még az ő tanítványait és zászlójának magasan lobogtatói közül is sokakat kiemelték odaadó rajongással a sír göröngyei alól s a szentek közé avatták. — s így egy fényes sereget állítottak körüle, kárpótlásul az ifjúi drága életnek erőszakosan lett elvételéért; sereget, mely láthatatlanul uralkodik az ő fennhatósága alatt sok hívő lélek felett a világ végezetéig.

Az unitárius embert a 300 szent közül csupán Jézus Krisztus alakja érdekli. De ez aztán érdekli is mélyen, habár más értelemben, mint a többi keresztényeket. Ő az unitárius embernek legbizalmasabb házi és családi barátja, útmutatója, tanácsadója, vi-

* Lásd főleg Lukács 22—24., Máté 26—28. részeit.

Szerk.

gasztalója, az élet göröngyös útain vezetője, — iskolában és templomban az ő beszédeit hallgatja és tanulja, az ő cselekedeteit és eljárását igyekszik maga előtt követendő mintáknak tartani: a tudós embert, a bölcs férfit, az igaz barátot, az engedelmes gyermeket, a tragikai hőst látja benne maga előtt tisztán, — úgy a milyen volt. A róla szóló tragédia utolsó felvonásának, ezen szívet és észet egyaránt megrázó jelenetnek, énekes előadása a Passió.

Ez kivétel nélkül mélyen érdekli ma is az unitáris embert is. Senki sem tagadhatja.

Nem is látok semmi okot annak eltörlésére. Semmi halálra való bünt nem talállok ő benne Ellenkezőleg ohajtanám, hogy az újabb nyelvezetű biblia alapján, újabb magyar nyelv szerint szövegezve, teljes erejében felelevenítették, s esetről esetre zengjen minden templomban és hasson az unitáriusok kedélyvilágában is termékenyítőleg. Ez az unitáriusok felfogását és hittani tételeit nem sérti. Ha ez sérti, akkor minden urvacsorai éneket ki kell törölni az énekeskönyvből, valamint a karácsoni, husvéti és pünkösti, áldozó csütörtöki és nagypénteki énekeket és sátoros ünnepeket is. A mesterek első helyen énekelni és nem prédikálni vannak az ekklézsiákba küldve. Csupán az ök kedvökért nem lenne helyes a nagypénteki templomozás ezen leghatásosabb tényezőjét elhagyni, mert annak helyét semmiféle szóbeszéd nem pótolhatja.

Ne legyen terhére a mestereknek évenként egy napon dél előtt 1 órát, délután is 1 órát énekelni szabatosan és drámai előadással. A Passio egyszerű dallama kellő és méltán elvárható előadásban éppen oly szép és méltóságos, mint a biblia egyszerű nyelvezete. Nem akarom hinni, hogy jóra való mester találkozók, a ki a Passiót tehernek vegye. Hát az operai énekesek hogyan képesek 4—5 órát énekelni? Sok tekintetben a Passio hatása alatt és mintájára állottak elé halhatatlan ének- és zeneköltők tollai alatt a tragikai, drámai vagy vig menetű operák, melyeknek számára külön templomokat, külön palotákat emelt a mivel világ a nagy városokban, — a mi élő bizonyossága annak, hogy az énekes és zenés történetnek előadása sokkal hatásosabb és sokkal több oldalu benyomásokat hagy a lélekben, mint a csupa szóbeszéd.

(Vége köv.)

Derzi József,

Vidéki levél.

II.

Tisztelt szerkesztőség! Ugy tapasztaltam, hogy az előbbi évektől eltérően az év első hónapjában a „Dávid F. Egylet“ fiók-egyleteiben a munkásság és tevékenység mintha szünetelt volna.

De a mily feltűnő vala a szünetelés, oly gyorsan megtalálhatjuk ennek okát is, a mi semmi egyéb, mint a politika, mely az embereket egész lényökben oly sok helyen ragadta magával. A politikai vihar, ha némi áldozatok árán is, lezajlott. Minden visszatért a régi mederbe. S így az idő megint meghozta az alkalmat lelkesebb hitsorsosaink, barátaink s ügyfeleink munkálkodására. S én bizton merem állítani, hogy kipróbált gárdáink a nemes küzdelemben fokozatos lelkesültséggel fognak résztvenni! Bizton merem állítani, hogy azon vidéki fiók-egyleteink, melyeknek jellemvonása a komoly munka vala, teljesen átérezve a „Dávid F.-Egylet“ szükségességét és elhivatását, sokszorosított erővel és lelkesedéssel sorakoznak annak dicső zászlóját még magasabbra emelni!

E jó reménységgel kapcsolatban nem lesz fölösleges a vidéki D. F. egyletekre egy rövid kitérést tenni.

Nagyobb kiterjedésű fiók-egylet öt van tudomásom szerint. Harcedzett, laukadatlanul kitartó első sorban, azt hiszem, a Marosköri.

Felolvasó gyűléseivel, pályázati működésével ott áll mellette a Keresztur köri. Földrajzilag ez a fiók-egylet nyújt a leghálásabb talajt a munkálkodásra, A tömörült erők műveléséhez hozzá is fogtak. További kitartással munkájukat biztosan fényes eredmény is követi.

Az újabb időben vezérszerepet játszani fiók-egyleteink között a Háromszékköri látszik, a mennyiben ugynevezett vándor-gyűléseivel itt is, ott is megjelenve, összejöveteleit az egyes helységekre nézve valódi ünnepélyé, munkálkodását a tisztelet tárgyává igyekszik tenni. A jelekből ítélve, el merem mondani, hogy mostanában legtöbbet ez a fiók-egylet hódított.

Törekvés és munkásság jellemzi, de szintén csak újabb időben, az Udvarhelyköri fiók-egyletet is.

Mint egész egyházkörben alkotott fiók-egylet, ötödiknek a Küküllőköri következik. Onnan azonban az „újabb időben“ kevés mozgalom hallatszik Mintha az ötödik kerék szerepét játszaná!... Ez kár lenne, hiszen ott is vannak jóra való, tisztességes erők, melyek szervezkedve és tömörülve, jó vezetés mellett a Dávid F. egyletnek nem kis szolgálatot tehetnének.

Minthogy a fennebiekben az egyházkörökben alakított D. F.

E. fiók-egyleteiről szólottam, meg kell hogy említssem e helyen azt a két testületet is, melyek segítségével ugy a D. F. egylet, mint minden egyéb egyházi ügyeink érdekében a vidéken úgy-szólva legtöbbet lehet tenni mindenkor.

Ilyennek tekintem egyfelől a minden évben tartatni szokott egyházköri visitatiót. Ekkor ugyanis minden községben a nép nagyobb és értelmesebb része rendesen össze van gyűlve s itt egy kis lelkesedéssel és lelkesítő beszéddel leginkább lehetne a „szent sereget“ (értve a D. F. Egyletet) gyarapítani, a mint ezt egyik egyházkörünkről örömmel is jegyezhetjük fel.

Másik ilyen hathatós tényező lenne a minden egyházkörben létező „Tanügyi bizottság“ is, mely az iskolai év alatt tudomásom szerint minden hónapban gyűlést tart. Igaz, hogy az iskolai ügyek ilyenkor elég elfoglaltatást adnak, de azért éppen ott lehet s ott is kell áldozni másféle „jóra“ is egy-egy kevés időt. Ha minden ilyen összejövetelnél csak egy parányi figyelemben részesítenék is egyletünk, akkor czélja felé bizonyosan még gyorsabban haladna.

Nézetem szerint igen helyesen cselekednék az egylet központi választmánya, ha e tárgyban átírna minden egyházkör emlittem két testületéhez.

Vidék, 1892 február 8.

Földi.

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI MOZGALMAK.

— Az E. K. Tanácsból. Özv. Farkas Józsefné felvétetett a belső emberi nyugdíjintézetbe özevgyi segélyre. — A felső-fehérköri, ürességben levő, esperesi allomás betöltése elrendeltetett.

— Alföldi levél. Tisztelendő szerkesztőség! Egyházunk mult évl történetéből egy pár nevezetesebb mozzanatot obajtok az „Unitárius Közlöny“-ben megörökíteni. Előbb azonban anyagi haladásunk, vagyoni állapotunkra vonatkozólag álljanak itt mult évi számadásainkból a következő adatok:

Egész évi bevételünk volt: 1992 frt 94 kr., kiadásunk: 1469 frt 26 kr. Pénztári maradványunk: 523 frt 68 kr. Vagyonunk készpénzben, ingó és ingatlanokban: 9084 frt 60 kr. Terhünk: 2254 frt 68 kr. Igy tiszta vagyonuk: 6829 frt 73 kr kr., a mi 1587 frt 66 krral több, mint ez előtt egy évvel. E szép gyarapodást annak köszönhetjük, hogy a szives adakozók a mult évben sem hiányoztak s a versenyt e tekintetben is kiálljuk előző éveinkkel. Bizonyosságul ide írok a nemes szívű jöltevők közül egy nehányat:

Kovács József egyh. gondnok afia és neje Czimmermann Anna urasszony elhalt kedves Teruska leányuk emlékére adtak 100 frtot, özv. Figura Dánielné asszony elhalt jó férje, egyházunk szeretett gondnoka emlékére 100 frtot, Szabó Péter (orosházi) 50 frtot, Égető Erzsébet 25 frtot, Nagy Bálint (ev. ref.) 30 frt, Dr. Wilhelm Arnold (izraelita) 23 frtot, Morzál István 23 frtot, Dr. Ormos Jenő 20 frtot, Hermann Béla 10 frtot, Benczur István 10 frtot, Megyelka Lajos 7 frtot. Ezek részben a „Lelkeszi Alap“-ra, részben építkezési czélokra adattak.

Iskolánk felállítása alkalmával kizárólag ennek berendezésére adakoztak:

Kovács József 50 frtot, Aczél Lujza 50 frtot, Benczur István 10 frtot, Hermann Béla 20 frtot, id Szatmári Péter 10 frtot, Gajdán Pál 5 frtot, Figura Dániel 5 frtot, Tóth Mihály 5 frtot, Sajti János 5 frtot. (Az öt frtnál kisebb adományokat a tiszt szerkesztőség szíves engedelmével a következő számban fogom közölni.*) Az egész évben befolyt adományok 70—75 egyentől: 1426 frt.

Tartottunk 4 közgyűlést, 6 kebli tanácsi ülést, melyeken 46 pont alatt mintegy 22 ügyet tárgyaltunk.

Az év alkotásai között legnevezetesebb egy mindnyájunk által rég óhajtott felekezeti iskola felállítása, kántortanítói állás szervezése. Ezt a Nagyméltóságú vallás- és közoktatási ministerium beavatkozása folytán városunk közpénztára segítségével — honnan ez idő szerint 420 frt évi segélyt élvezünk — sikerült létesítenünk, miért a város törvényhatósági bizottságának egyházunk nem mulasztotta el hálás köszönetét kifejezni. Iskolánkba 44 növendék — közülük más vallású is — jár.

Egy más állandó segélyt is nyertünk városunktól. Ugyanis lelkesí és kántortanítói hivatalunk — mint más egyházak hasonló minőségű hivatalai — 3, illetve egy öl tüzi-fa évi illetményt kap, melyet most a körülményekhez képest iskolánk használatára fordítunk

Imaház és papi-lakás építésének eszméjével is foglalkoztunk. S ezt — miután Kovács József derék gondnokunk e célra 41,000 téglát ígért — minél hamarabb meg akartuk valósítani. De „nagy baj az“, hogy kevés a pénzünk! Áldott emlékü Kovácsi bácsi, nem régen, megmondotta, hogy miként lehetne azt a „nagy bajt“-t kissébbé, elviselhetőbbé tenni. Gondnokságunk kérelmet küldött fel az E. K. Tanácshoz egy vallásközönségünk kebelében rendezendő gyűjtés megengedése céljából. Ez azonban — tekintettel arra, hogy erdélyi hitrokonaink áldozatkészsége többféle irányban**) igénybe van véve, — ezuttal nem engedte meg hanem utasított, hogy az építkezéssel egy évig várjunk. Akkor közös erővel fogunk a gyűjtéshez. E szép biztatás hatása alatt, abban az édes reménységben halasztottuk el az építkezést, hogy az E. K. Tanács atyai gondoskodásával s az unitarismus híveinek pártfogásával a legközelebbi jövőben sikerül megoldani e fontos kérdést.***)

Gondnokságunkban változás történt. Figura Dánielt, egyházunknak, mindnyájunk által szeretett, gondnokát a halál kiragadta kezünkől. Emléke legyen áldott! Békés, szeretettel párosult munkás szelleme legyen közöttünk! Elhunytá felett való fájalmunkat csak az enyhíti, hogy Kovács József afiában, egy munkabíró, tenni, állozni kész férfiuval tölthettük be a gondnoki tisztet, ki egyházunk javát szíven hordozza s annak felvirágzásáért munkálni meg nem szűnik. Az Isten őt egyházunk javára sokáig éltesse!

Ezzel be is zárhatnám a mult évről szóló rövid tudósítáomat, de megemlítem még azt, hogy egyházi dalkört is szerveztünk, mely tanítónk vezetése

*) Kérjük márczius 10-re küldje be.

Szerk.

**) Csak kettőt említve: a kereszturi iskola 5-ik és 6-ik tanszéke s a székely-udvarhelyi templom építése.

Szerk.

***) Rajta leszünk, hogy ez az édes remény ne hiúsuljon meg, addig pedig sietve lássunk a már megkezdett munkák bevégzéséhez.

Szerk.

alatt szépen halad. Istentiszteletet hetenként háromszor — vasárnap d. e., d. u. és csütörtökön reggel tartunk. Általában mindig szép számmal vagyunk jelen.

Mult évben küldött tudósításomat azzal végeztem volt, hogy adjon Isten nekünk sok buzgó és áldozatkész hivat: akkor lesz iskolánk. S ime, az iskola már megvan! Lesz templomunk is, mert vannak buzgó hiveink, kik jelentékeny, ezreket érő áldozatokat hoznak. Legyen szabad azonban reménylenünk, hogy széles e hazában lakó minden unitárius e nagy munkában segítségünkre jő s különösen a központ atyai legfőbb gondjainak egyikévé teszi a mi gondunkat s minden igyekezetével azon lesz, hogy a nagy magyar alföldön az egy Isten imádásának, — minél hamarabb, — méltó hajlék emeltessék!

Hódmező-Vásárhely, 1892. február 15-én.

Lőrinczi Dénes,
s. lelkész.

— **Pályázat.** A szabédi másodtanítói állomás ürességben lévén, azok, a kik ezen állomást elnyerni óhajtják, szabályszerűen felszerelt folyamodványokat nyuítsák be Főt. Ferencz József püspök urhoz. Fizetés évi 250 frt

— **Ürességben van a felső-rákosi lelkészi és a mézskői kántortanítói állomás.**

— **Török Áron** [Szül. 1846, megh. 1892.] Csekefalvi Török Áron f.-rákosi lelkész és felső-fehérvári esperes, egyházi tanácsos, udvarhelymegyei törvényhatósági bizottsági tag, 46 éves korában hirtelen meghalt. Az ékesen szóló ároni ajkak, melyek a vigasztalásnak ígért hirdették 25 éven keresztül, becukódtak. Midőn látta a gyülekezet, hogy meghalt volna Áron, siratá Áront. IV. Máj. 20. 29. Mint egyházköri jegyző tiz éven keresztül hiven örökíté meg az egyházköri gyűlés határozatait. Mint esperes hét évig bírta egyházkörenek osztatlan bizalmát és szeretetét. Sok családi veszteség érte. Elveszté két kedves leánykáját, azután nem sokára hű nejét s csak egy éve szerető édes atyját. E veszteségek leverték, de nem panaszkodott mint Jób. Elni kívánt még, elni gyermekeiért s a munkáért. Szívszélhűdés következtében, munkás életének középpontján, meghalt január 31-én. Temetése foló hó 2-án volt, nagy részvétel mellett. Deák Miklós úrmósi lelkész mondott imát és beszédet. Vigasztulást a két árvának! A halott nyugodjék békén, csendesen!

O s z v á t h G á b o r.

— **Legyünk elismeréssel az érdem iránt.** Csokfalvi lelkész Tiszteletes Fekete József oly eredménnyel munkál csokfalvi egyházunkban, hogy felhíva érezzük magunkat — nyilvánosan is megemlékezni róla. Rövid ott léte alatt: mindenek megújultak. Életre való vállalattal ekklézsiájának pénzt szerzett. A templomot új disszel kijavította. A papi telket kőkerítéssel körülvétette. Fél-szert építettett. A leányegyházakban is a vallásos buzgóságot felébresztette. — **E r d ő s z e n t g y ö r g y ő n**, közadakozás ez kéregetésből, templomhelyet szerzett, haranglábot állított és egy széphangzásu harangot vásároltatott. Talpra esett szép szónoklataival a hivek számát is gyarapította s ez által ez egykor szépen virágzott, de elpusztult ekklézsiánkat halottaiból feltámasztotta. **A t o s f a l v á n**: a filia tőkepénzét rendezte, haranglábot állított és harangot szerzett. Bizony követésre méltó szép munkálkodás! Méltó az elismerésre! . . .

r. d

— **Válasszuk meg jól a magbeszerzési forrást!** Jóllehet hogy még hó és jég környékez bennünket, de azért a melegágyak körül már sürgőlnünk kell és elvetjük a korai fogyasztásra való konyhakerti termények magvát, mely terményeket hosszú rideg tél utolján mindenki szívesen látja asztalán. Annál hosszantóbb aztán, ha holmi kétes forrásokból hozott magvak révén a melegágy eredményeitől elesik a kertészkedő közönség és a korai főzelék helyett, gyom, kóró, gaz, lapu vagy a legjobb ily esetben holmi silány kőtýtermény van a melegágyban. Előfordul ez pedig most gyakrabban mint azelőtt; mert egyes

régi szolid magárus czégek sikereitől indítatva, gomba módra bukkannak fel a talmi magárusok, kik ugyan ép oly gyorsan tűnnek el felszínről, mint a hogy felburjánoznak, de mindig elég ideig tart úzérkedésük, hogy a tőlök kertülő legtöbb esetben haszontalan mag révén a melegágyak körül fáradozó kertészt és a közönséget megfosszák munkájuknak eredményétől, valamint még végzetesebb következmények hárulhatnak a mezei gazdákra, kiknek magszükségletök beszerzése ugyancsak még fontosabb momentum mint a melegágyak és ily elemeknek lépre mennek. mert ezeknek hirdetései eget, földet, olcsóságot és tudja az ég még miféle csalétket ígervén, tévedésbe ejthetik a gazdát, ki aztán a maga kárán okul, hogy ily elemeket, melyeknek multjuk e téren nincs és semmiféle garantíát nem nyujthatnak, a mag beszerzése alkalmával kerülnie kellett volna. Legyünk részen az ilyenekkel szemben! Válasszük meg beszerzési forrásunkat!

— **Melyik olcsóbb?** Ezt kérdezi rendszeren a legtöbb ember, midőn valamit venni szándékozik. Ezt a kérdést teszi fel magának igen sok gazda is a vetés idejének közeledtével, mielőtt a szükséges magot megrendeli. Lapunk nagy számú gazda-olvasói iránt való figyelemből szívesen szolgálunk e kérdésre felelettel, mely csak úgy szólhat, hogy legolcsóbb az, ami legjobb, mert minél jobb a mag, annál jobb termést ad. Aki tehát olcsón akar venni, az olyan czéghöz forduljon, a mely a legjobb árut szállítja. Ilyen czégnak ismerjük Mautlner Ödön magkereskedőt Budapesten, a kinek nevét különben az ország határain túl is jól ismerik s a kinek üzlete éppen feltétlen megbízhatóságánál fogva minden irányban oly nagy mértékben kiterjedt, hogy méltán sorolhatjuk az ó- és az újvilág legelsőrangú magkereskedéseivel egy osztályba. Magvainak feltétlen megbízhatóságáról magunk is többször meggyőződévén, szívesen ajánljuk a tavaszi vetés közeledtével a termelő közönség figyelmébe.

EGYLETI ÉLET ÉS MUNKÁSSÁG.

Felolvasásaink Kolozsvárt. Február hónapban a második vasárnapon Kőváry László isk. f. ü. gondnok tartott felolvasást azokról a tervekről és javaslatokról, a melyekkel Kolozsvár város egészségügyi, szépművészeti s más közérdekű kérdéseit megoldhatóknak gondolja. Sok egészséges eszme jött nyilvánosságra a derék felolvasásból. Megelégednénk, ha egyelőre bár fele része valósulna meg. Dr. Haller Károly egyet. tanár úr felolvasását a jelenszámom kezdve lesz alkalmuk élvezni olvasóinknak is, minthogy mi hallgatók jóízűen élveztük s meglehet, még némi hasznát is veendjük. Köszönetet mondunk mindkét felolvasásért. Márciusban Grätz Mór ev. lelk. „a vasárnapról“ s Nagy Gyula tanár „az izlésről“ tartanak felolvasást e hónap 6-án, mit kolozsvári olvasóinknak figyelmébe ajánlván, kérjük jöjjenek el mind.

Suki László. Minden unitárius ember véssé mélyen emlékezetébe márczius 11-ik napját, mert ezelőtt száz esztendővel ezen a napon halt meg az unitárius Egyház nagy jóltevője felső-zsuki Suki László, ki egyházunk s iskolánk borus egére új napot derített rendkívül gazdag és szép alapítványával. Az E. K. Tanács e nagy alapító halála száz éves fordulóját ünnepélyesen fogja megülni május hó 8-án, mely alkalommal az ifjúság karéneke után ünnepi megnyitó beszédet isk. f. ü. gondnok Hajós János úr, Suki László felett emlékbeszédet Nagy Lajos tanár, szónoki beszédet és ódát egy-egy tanuló ifju (e végett pályázat hirdettett) s bezáró beszédet igazgató tanár Ulár Pál fog tartani.

A D. F. Egyet pénztárába ez évi január 26-tól február 24-ig a következő befizetések történtek:

Rendes tagsági díjat (1 frt) fizettek 1891-re: Bordi Dénes, H.-Szt-Benedek A maroskőri fiókból: Nagy Zs., Fekete József. Sárosi József, Tarcsafalva. Székely József, Verespatak. Sófálvi Sándor, Torja. Takács János, Polgárdi. Berki József, D. Molnár János (1890-re), Polgárdi. Toroczky Sámuel, Guraszáda. Földesi Mariska, Rettég. Kovács Ábrahámné, Kolozsvár.

1892-re: A maroskőri fiókból: Kelemen Albert, Kelemen Albertné, Schaller József, Sárosi József, Tarcsafalva. Székely András, Sz.-Keresztur. Ifj. olvasó egyesület, Sz.-Keresztur. Sófálvi Sándor, Torda. (Dr. Barabás Ábel 1836, 1837. Temesvár). Péter János, Torda. Iszlai László (1888—1892), D.-Szt.-Márton. M. Farkas Sándor, Budapest. Császár János, Polgárdi. Csizmadia János, Sz.-Fehérvár. Berki István (1891—92), Szalai Imre, Polgárdi. Tamás Lajos, Ajtai Albert, Budapest. Elekes József, Sz.-Udvarhely. Jelen Józsefné, Ádámek Jánosné, Finta József, Kolozsvár.

Előfizetési díjat (1 fnt 20) fizettek 1892-re: Török Gyula, Solyomkő. Kis András, S.-Csurgó. Biás István, tanuló, Kolozsvár. Önképzőkör, Tarcsafalva. Némethy József, Kolozsvár. Lőrinczi Dezső, Fogaras. Komjátszegi Pál, Ar.-Rákos. Ifj. Borbély János, M.-Ujvár. Pap György, M.-Lad. Simó Ferencz, Budapest. Kovács Abrahamné, Borsos Imréné, Kolozsvár. Májai Béla, N.-Várad. Mihály Dénes keresztúrköri pénzt küldött 9 fnt 50 krt (A névsor jövőkor.)

Ajándékoztak az Unitárius Közlöny költségeire: Boros Györgyné, Kolozsvár, 23 frtot, Berde Béla, Kolozsvár, 20 frtot.

Néhai Kovács Antal képeiből befolyt 4 fnt 80 kr., Pap Mózes ny. tanár képeiből 60 kr.

A több évekről hátralékosckhoz most a választmány küldött felszólítást, remélem az óhajtott siker nem fog elmaradni.

Kolozsvárt, 1892. február hó 24-én.

Iszlai Márton,
pénztárnok.

Szerkesztői üzenetek. K. S. Laborf. A most jött küldeményről levélben. O. G. II. Köszönjük. Éltünk jogunkkal és a felhatalmazással B. L. úrnak Sz. Kr. Ez egyszerre igen jó névsor, de mi lesz azzal a sok restánnal. Az elnökséget kérve kérjük, tegyen valamely határozott intézkedést. A kérésre választoltam D. A. Sztmf. Érdekes és jó. Némi simitással jöni fog később. V B Cs. G. Levél ment.

— „*Emlékeimből*“ Gyöngyösi Istvántól, „*A számtan tanítása*“ Boros Sándortól, „*A papi fizetés javítása*“ Dézsi Mihálytól — ki vannak szedve, de az alkalmi cikkek miatt félre kellett tennünk a jövő számra.

Kovácsi Antal műveire hirdet előfizetést Horvatsik János kolozsvári könyvkereskedő, mert, a mint fellívásában mondja, „abban a hitben van, hogy azt a veszteséget, a melyet barátai, tisztelői s különösen pedig tanítványai éreznék, most, midőn a kedves ember, a nemesszívű emberbarát és a jó tanár nincsen többé, csakis megelevenedett szavai, újra elmondott gondolatai s mindig eredeti eszméi pótolhatják ki.“ A kiadásra számt dolgozatok javarészen azokat a levelestani és közoktatási kérdéseket tárgyalják, a melyek hazánkat az ötvenes évek óta foglalkoztatták és ma is foglalkoztatják. A műveket Boros György tanár gyűjtötte össze s rendezte sajtó alá. Terjedelme 12—14 iv lesz s tartalmazni fogja Kovács Antal arczképét és életrajzát is. Előfizetési ár 1 fnt 50 kr., mely a kiadóhoz küldendő márczius 30-ig, de ellogadja szerkesztőségünk is. Gyűjtőknek 8 előfizető után tiszteletpéldány jár.

Jelen számhoz Dr. Berde Áron arczképét mellékeljük.

TARTALOM: A tavaszhoz. (Költemény.) Szász András. 33. lap. -- Márczius. Kanyaró Ferencz. 34. l. — Dr. Berde Áron. (Arczképpel). B Gy. 36. l. — Társadalmunk bajairól Dr. Haller Károly. 37. l. — A passio kérdéséről. Derzsi József. 40. l. — Vidéki Levél. II. 43. l. — Egyházi és iskolai mozgalmak. 44. l. — Egyleti élet és munkásság 47. l. —

Nyomatott Gámán János örökösseinél Kolozsvárt. (Belkőzéputca 10.)